

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Ластовець Наталії Олександрівни
«Життя та діяльність представників українських дипломатичних
місій (1918–1921 рр.)», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради
Д 64.051.10 Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України**

Тема дисертаційного дослідження Н. О. Ластовець є актуальною. Проблеми становлення та функціонування української дипломатії все ще потребують ретельного дослідження. Особливо це стосується доби Української революції 1917–1921 рр., коли перед молодого незалежною українською державою постали такі зовнішньополітичні завдання від успішного вирішення яких багато у чому залежало існування самої незалежної України. Об'єктивне та неупереджене дослідження досвіду діяльності українських дипломатичних місій має збагатити не лише вітчизняну історіографію питання, але й стане у нагоді тим хто обрав стежу професійного дипломатичного служіння своїй країні. Сказане робить актуальним дослідження зазначеної проблеми.

Кандидатська дисертація Н. О. Ластовець виконувалася в межах науково-дослідної теми: «Політична та соціально-економічна історія України (друга половина XVII – XX століття). Історія Слобожанщини» (№ державної реєстрації 0112U004753), що розробляється на кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Структурно дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел та літератури (377 найменувань), а також додатків. Загальний обсяг роботи – 262 сторінки, з яких основний текст становить 205 сторінок.

У вступі авторка переконливо обґрунтовує вибір теми свого дослідження, показує її актуальність, вказує на зв'язок теми дослідження з науковими програмами, визначає об'єкт і предмет дослідження, формулює мету та

завдання дослідження, обґрунтовує хронологічні межі, формулює наукову новизну і практичне значення своєї роботи, показує особистий внесок дисертантки у розробку наукової проблеми, наводить відомості про апробацію результатів свого дисертаційного дослідження.

Результати роботи були викладені автором у 14 одноосібних наукових публікаціях, з яких 6 наукометричних статей розміщено у фахових наукових виданнях з історії, 3 з них внесені до міжнародних наукометричних баз, 1 публікація – у зарубіжному виданні, ще 7 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Характеризуючи в цілому кандидатську дисертацію Н. О. Ластовець слід зазначити, що обрана авторкою логіка дослідження, послідовність і зміст розділів дозволяє якісно розкрити поставлену в роботі мету.

У першому розділі роботи, дисертантка досліджує ступінь розробки обраної теми, її забезпеченість відповідними історичними джерелами, а також аналізує методологію та використані методи наукового дослідження. Аналізуючи науковий доробок попередників дисертантка слушно зауважує: «Історіографія питання діяльності дипломатичних місій достатньо велика, але вивчення повсякдення українських дипломатичних представників не набуло належного вивчення...» (С. 38). Тому авторка намагалася заповнити існуючу в історіографії прогалину, але, вивчаючи історіографічний внесок попередників, Н. О. Ластовець «забула» розбити вітчизняну історіографію питання на періоди, особливо це стосується радянської доби вивчення проблеми. Не знайшло відповіді й питання, що і як змінювалося у висвітленні та оцінках українських радянських істориків цієї проблеми з 1920-х до початку 1990-х рр. А відповідні зміни, особливо на межі 1980-х – 1990-х рр., відбувалися, хоча й не надто радикально.

Достоїнством дисертації Н. О. Ластовець є ретельне вивчення зарубіжної історіографії проблеми. Авторка приділила іноземній історіографії чимало місця, вказавши, що дослідники приділяли увагу як самому процесу становлення МЗС України, так і ролі людського чинника, «конкретних

особистостей» української дипломатії 1917–1921 рр. Цьому багато у чому сприяв той чинник, що на Заході було видано чимало мемуарної літератури, яка вийшла з-під пера колишніх діячів дипломатичного відомства України часів Української революції.

Загалом дисертантка доброякісно проаналізувала історіографію проблеми, якою займається.

Джерельна база дисертації є репрезентативною. До її складу входить широке коло як опублікованих, так і архівних документів: нормативні-правові документи, збірки документів, періодична преса, мемуарна література та документи особового походження. Основний масив джерел дисертантка виявила в архівах України. Значна частина документів вперше вводиться авторкою до наукового обігу. Це дозволило розкрити поставлені у роботі мету і завдання дослідження. В той же час, дисертантці потрібно було приділити більше уваги аналізу нормативно-правової та законодавчої бази дослідження (С. 39–40). Від цього дисертація лише б виграла.

Джерельна база кандидатської дисертації є достовірною та достатньою для розкриття теми дослідження.

В тексті дисертації проаналізовані методологія та методи, що використовувалися авторкою в процесі дослідження проблеми – аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення тощо. Підкреслюється, що «базисом дослідження виступили діалектичний, антропологічний та міждисциплінарний підходи» (С. 54). Використання зазначених методів дослідження дозволило Н. О. Ластовець вирішити поставлені у роботі питання.

У другому – четвертому розділах своєї роботи авторка, власне, висвітлює обрану тему. В другому розділі дисертантка зосередилась на вивченні організаційної структури, фінансування та умов діяльності українських дипломатичних представництв за кордоном. Авторка слушно зазначає, що поділ українських дипломатичних представництв на розряди був викликаний пріоритетними напрямками зовнішньої політики (С. 61–67). Дисертантка у цьому розділі приділяє значну вагу формуванню структури українських

закордонних представництв, штатному розпису та тим труднощам, з якими довелося стикатися за кордоном молодій українській дипломатії (С. 81–85).

Суттєвий інтерес проявився у дисертантки до питань фінансування дипломатичних представництв. Як справедливо зазначає Н. О. Ластовець: «обсяг фінансування місій залежав від пріоритетів у сфері зовнішньої політики України у той час» (С. 86). А це, звичайно, впливало і на чисельність штатів, і на кількість обслуговуючого персоналу, а отже і на інтенсивність роботи дипломатичного представництва в країні перебування. Вельми цікавими є дані, що їх наводить дисертантка щодо розміру фінансування українських дипломатичних місій у 1918–1921 рр., з розподілом останніх на розряди (С. 88–94). В той же час було б доречно показати розмір фінансування у «твердій валюті» (золотих карбованцях, фунтах, доларах США тощо), оскільки в умовах інфляції українські гроші знецінювалися, а відтак неможливо точно з'ясувати реальний обсяг та динаміка фінансування дипломатів.

Вельми цікавим є третій розділ дисертації, у якому аналізується кадровий потенціал, фаховий рівень, а також конфлікти в середовищі українських дипломатів. Дисертантка спромоглася зібрати та проаналізувати масив даних, які характеризують фаховий рівень дипломатів, їхній рівень освіти, віковий склад, соціальне походження тощо (С. 137–140). Цікаво відмітити, що освітній рівень українських дипломатів був надзвичайно високим – 95 % мали вищу, переважно юридичну, історичну або військову освіту (С. 142–143). Що свідчить про достатній рівень їх обізнаності, компетентності, що дозволяла успішно вирішувати завдання, що стояли перед ними, але при цьому дисертантка констатує: «Вадою українських дипломатичних представництв... була відсутність спеціально підготовлених кадрів для проведення зовнішньополітичної діяльності» (С. 146).

Чималий інтерес також представляє дослідження дисертанткою безкінечних конфліктів, що виникали в середовищі українських дипломатів за кордоном в роки Української революції. Було б непогано, якби Н. О. Ластовець

зуміла провести більш детальну класифікацію цих конфліктів та узагальнити причини їхнього виникнення (С. 164–178).

Нарешті, останній (четвертий) розділ дисертації присвячено зовнішньополітичній діяльності та пропаганді українських дипломатів на міжнародній арені.

Аналізуючи зовнішньополітичну діяльність українських дипломатів, дисертантка справедливо вказує на ті чинники, які не сприяли визнанню суверенітету УНР країнами Антанти, що (з урахуванням дії інших факторів) мало фатальні наслідки для української незалежної держави тієї доби.

Суттєвий інтерес становить також аналіз дисертанткою пропаганди української справи, культурно-освітньої роботи представниками українського дипломатичного корпусу в іноземних державах. Авторка звертає увагу на суттєву активізацію цього процесу, починаючи з 1919 р., але, на жаль, забуває пояснити причини цієї активізації саме у період серйозних випробувань української держави. Розділ представляє певне досягнення у вітчизняній історіографії.

Загалом дисертантка спромоглася досягти поставленої у роботі мети. Структура роботи, матеріал розділів і її висновки особливих зауважень не викликають. Кандидатська дисертація Н. О. Ластовець написана на належному науковому рівні, сучасною науковою мовою, основні положення роботи викладено логічно і доказово.

Наприкінці роботи авторкою зроблені цілком мотивовані висновки. Достойнством кандидатської дисертації є додатки, що доповнюють та ілюструють поданий в тексті дисертації матеріал.

Автореферат відбиває основні положення та висновки кандидатської дисертації.

У процесі свого кандидатського дослідження Н. О. Ластовець виявила вміння працювати з різними групами джерел, систематизувати, синтезувати і узагальнювати великий фактологічний матеріал, вдумливо аналізувати перебіг подій, використовуючи міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки з різних

галузей знання – соціальної філософії, психології, юриспруденції, соціології. Це дозволило дисертантці створити дослідження з обраної проблеми.

Але, на жаль, дисертація Н. О. Ластовець не позбавлена деяких недоліків і певних вад:

1. Історіографію радянського періоду, не дивлячись на всю її однобокість і малочисельність, треба було розбити на певні етапи, пояснивши, що тоді не було умов для об'єктивного і неупередженого дослідження цієї теми радянськими істориками, але показати що саме не було зроблено, вказавши причини.

2. Зустрічаються певні стилістичні вади (С. 83, 166).

3. Було б доречно навести загальний обсяг фінансування українських дипломатичних місій за кордоном у «твердій валюті» (золотих карбованцях, фунтах стерлінгів, доларах США) тощо. Це допомогло б з'ясувати реальний обсяг та динаміку державного фінансування дипломатичних представництв України в цей час, зробити порівняльний наліз цих витрат.

4. Треба більше приділити уваги аналізу законодавчої та нормативно-правової бази діяльності українського зовнішньополітичного відомства. Це дозволило б більш детально простежити еволюцію зміни зовнішньополітичних пріоритетів української дипломатії впродовж 1918–1921 рр.

5. Було б бажано з'ясувати реакцію української емігрантської спільноти та суспільств зарубіжних країн на досягнення та прорахунки української дипломатії.

6. Було б бажано щоб авторка спромоглася більш детально класифікувати виникаючі в середовищі українських дипломатів конфлікти, узагальнивши причини їх виникнення (С. 164–178).

7. Було б доречно більш розлого пояснити, з чим пов'язана дипломатична активізація пропаганди української культури за кордоном у 1919 р., у добу серйозних випробувань української держави (С. 205).

Зазначені вище недоліки і вади мають частковий характер, можуть бути легко виправлені та не впливають на основний зміст дисертаційної роботи. Загалом авторка спромоглася досягти поставленої в роботі мети. Структура дисертації, матеріал розділів та висновки особливих заперечень не викликають. Дисертація Н. О. Ластовець є оригінальною, ґрунтовною, цілком завершеною працею. Робота відповідає вимогам, що пред'являються до кандидатських дисертацій, а її авторка – Ластовець Наталія Олександрівна, може бути рекомендована до присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент –
доктор історичних наук,
професор кафедри історії
Східної Європи Харківського
національного університету
імені В. Н. Каразіна

Підпис професора
Ю. П. Волосника засвідчую:

Ю. П. Волосник

Учений секретар
ХНУ імені В. Н. Каразіна
Н. А. Віннікова

08.05.2018

Відзуп. одержано: 10.05.2018

Учений секретар 26.05.10